

"Nijmegen staat op veilig", veiligheidsvoorlichting nieuwe stijl

E. A. DE VRIES

Het afgelopen jaar (september 1987-september 1988) vond in Nijmegen een experiment plaats met een nieuwe aanpak van de veiligheidsvoorlichting. Over de vermindering van het aantal ongevallen met jonge kinderen valt in dit stadium nog niets te zeggen, over de ervaringen bij de uitvoering van dit project des te meer. Een gesprek met Louisa Bosker, regionaal consulente van de Stichting Consument en Veiligheid en actief medewerker aan het experiment in Nijmegen.

Zoals bekend is de doelstelling van de Stichting Consument en Veiligheid het bevorderen van de veiligheid in en om de woning, tijdens sport en spel en tijdens vakantie en recreatie. De Stichting is kortom actief op het terrein van de preventie van ongevallen in de privé-sfeer. Een van de hoofdtaken van de Stichting is - naast onderzoek en advisering - het geven van voorlichting. Louisa Bosker is sinds de start van de Stichting Consument en Veiligheid in 1983 werkzaam als regionaal consulente voor de provincie Gelderland.

Louisa: "In het verleden werden diverse vormen van veiligheidsvoorlichting nogal los van elkaar ontwikkeld en gegeven. Enerzijds werd er vanuit het landelijk bureau veel massamediale voorlichting gegeven middels brochures, advertenties, affiches, tv-spots enz. Denk bijvoorbeeld aan de bekende vuurwerkcampagnes rond de jaarwisseling. Anderzijds gaven de elf regionale consulentes voornamelijk persoonlijke voorlichting aan groepen, onder andere aan ouders, leerkrachten en ouderen. Dat het aanbod van het landelijk bureau niet altijd aansloot op de behoefte in de

regio, was in deze opzet onvermijdelijk. En te proberen om met elf consulentes heel Nederland te bereiken via persoonlijke voorlichting aan zogenaamde "einddoelgroepen" is natuurlijk een frustrerende bezigheid. Want meestal gaat het dan om eenmalige voorlichtingsactiviteiten zonder vervolg. De resultaten van deze voorlichting zijn hierdoor twijfelachtig. Bovendien heb je als regionaal consulente maar een beperkt bereik. Je kunt slechts aan een betrekkelijk klein aantal groepen voorlichting geven. Na de pioniersfase van de beginjaren ontstond daarom behoefte aan een nieuwe aanpak van de voorlichting, waarbij de verschillende vormen van voorlichting meer geïntegreerd worden ontwikkeld en aangeboden."

Zweeds voorbeeld

De Stichting Consument en Veiligheid was dus toe aan een nieuwe aanpak van de voorlichting. Tegelijkertijd kwam vanuit het Ministerie van WVC het verzoek eens aandacht te besteden aan een Zweeds experiment met lokale veiligheidsvoorlichting in het stadje Falköping. Opvallend in dit experiment was, dat allerlei bestaande instellingen en groepen intensief werden ingeschakeld om de veiligheid van kinderen tot 12 jaar te verhogen. Dankzij deze vereende krachten kwam er een zeer succesvol resultaat tot stand: het aantal ongevallen bij kinderen nam aanzienlijk af. Met name bij de kinderen die nog niet naar school gingen, een uitermate kwetsbare groep, nam het aantal ongevallen met bijna de helft af! Het Ministerie van WVC verzocht de Stichting Consument en Veiligheid, in navolging van Falköping, in Nederland een vergelijkbaar experiment met intensieve veiligheidsvoorlichting op lokaal niveau te starten.

De Stichting Consument en Veiligheid heeft deze uitdaging opgepakt en zo ontstond het experiment "Nijmegen staat op veilig".

Werken met intermediairen

"Het experiment in Nijmegen heeft echt een voortrekkersfunctie", vertelt Louisa. "Het is een gerichte campagne, waarbij we alle soorten voorlichting inzetten voor een heel belangrijke doelgroep: kinderen. We willen hiermee laten zien wat het nut is van interpersoonlijke voorlichting op plaatselijk niveau. In dit experiment is mijn werk als regionaal consulent enorm veranderd. Voorheen werkte ik voornamelijk met einddoelgroepen en deed ik alles zelf. Nu in Nijmegen werk ik voornamelijk met intermediairen, zowel met professionals (zoals wijkverpleegkundigen, leerkrachten, medewerkers van kindercentra e.d.) als met vrijwillige voorlichters. Ik besteed mijn tijd nu aan training en begeleiding van de intermediairen, informatie verschaffen, goodwill kweken en heel veel overleggen. Ik moet er soms veel tijd aan besteden mensen zover te krijgen, dat ze gaan meewerken. Je moet mensen echt motiveren; anders doen ze het niet. Dit geldt vooral voor de professionals. Een wijkverpleegkundige bijvoorbeeld heeft het zo druk en werkt pas mee, als ze echt het belang van het probleem inziet. Veel instellingen en beroepsgroepen waren in het begin van het experiment sceptisch of afhoudend. Ik moet daarom heel veel van de intermediairen weten, om samen met hen iets voor elkaar te krijgen. Ik heb ook gemerkt, dat veiligheidsvoorlichting niet zo'n aantrekkelijk onderwerp is. Het lijkt een wat braaf, huishoudelijk onderwerp. Mensen onderschatten het vaak."¹

Wanneer je hoort welke organisaties er in Nijmegen allemaal zijn ingeschakeld, is het niet verwonderlijk, dat dit heel veel tijd en overleg heeft gevraagd. Om eens een greep te doen: Kruisverenigingen, EHBO, basisgezondheidsdiensten, kindercentra, Jeugd Rode Kruis, Stichting Spel- en Opvoedingsvoorlichting, Samenwerkingsverband GVO, buurthuizen, wijkcentra, Nijmeegse Jeugd- raad, Scouting en sportorganisaties. Deze, en nog meer, organisaties en mensen, hebben in het experiment hun steentje bijgedragen aan het verhogen van de veiligheid van kinderen.

Vijf deelplannen

Samen met alle betrokkenen in Nijmegen is een actieplan opgesteld, bestaande uit vijf deelplannen:

Louisa Bosker (foto: Annelies de Vries)

1. Massacommunicatieve voorlichting

Met behulp van massacommunicatieve voorlichting beoogde men in Nijmegen een positief klimaat voor veiligheid in de privé sfeer te creëren, zodat de andere, meer gerichte deelplannen des te beter kans van slagen zouden hebben. Er zijn diverse manifestaties en tentoonstellingen gehouden. Verder is de bevolking intensief geïnformeerd via de pers en de regionale en lokale omroep en middels affiches, advertenties en informatiebulletins.

2. Onderwijs

In het deelplan "Onderwijs" stonden de scholieren (5-12 jaar) en hun ouders centraal. De leerkrachten van de basisscholen verzorgden de voorlichting aan de kinderen in het kader van de lessen "gezond gedrag". Als ondersteuning hierbij kregen de leerkrachten zogenaamde leskisten met kant-en-klaar materiaal over het thema veiligheid en zij ontvingen tevens hiervoor enige bijscholing. De ouders zijn bij het onderwerp veiligheid betrokken via een tentoonstelling, schriftelijk materiaal en speciale veiligheid-ouderavonden.

3. Wijkgerichte voorlichting

In samenwerking met het sociaal-cultureel werk (buurthuizen en wijkcentra) is wijkgerichte voorlichting gegeven. Kenmerkend voor deze voorlichting is, dat het kleinschalig en dichtbij huis is aangeboden. Zo is in buurthuizen een veiligheidstentoonstelling gehou-

den en er zijn themadozen, spelvormen, een diaserie en een videofilm ontwikkeld, die voor allerlei clubactiviteiten bruikbaar zijn.

4. Ouders van 0-4 jarigen

Professionele organisaties (kruisverenigingen, peuterspeelzalen) hebben thema-avonden georganiseerd na eerst zelf bijgeschoold te zijn. Daarna zijn ruim 20 vrijwilligers aan de slag gegaan om in kleine groepen voorlichting te geven aan ouders van 0-4 jarigen. Deze vrijwillige veiligheidsvoorlichters vormen een tamelijk uniek verschijnsel in de voorlichting, waar we hierna uitvoeriger aandacht aan zullen besteden.

5. Sport

In het deelplan "Sport" ging het vooral om blessurepreventie, waarbij de doelgroepen waren: kinderen van 5-12 jaar en de begeleiders en trainers. Ook hier is op een creatieve manier een zeer gevarieerd pakket van voorlichtingsmiddelen en -methoden ontwikkeld, een themadoos "Leuk en veilig sporten", strips voor in de verschillende verenigingsorganen, uitdelen van materiaal bij een aantal voetbaltoernooien, het uitreiken van een fair play cup, een prijsvraag over veiligheid, posters in alle zwembaden, voorlichting aan begeleiders, trainers en ouders enz.

Al met al is het een indrukwekkend experiment geworden, waarbij men met recht kan zeggen, dat de diverse voorlichtingsactiviteiten niet meer los van elkaar staan, maar juist op elkaar zijn afgestemd en hierdoor elkaars effect kunnen versterken. Een dergelijke campagne vraagt een uitstekende tijdsplanning. Daar bleken zich tijdens het experiment ook knelpunten voor te doen. Louisa: "We zijn gewoon enthousiast aan de gang gegaan. We hadden wel een financiële planning gemaakt, maar de tijdsplanning was veel minder uitgewerkt. Het belang van de factor tijd hebben we wat onderschat. Er waren veel onvoorziene dingen die veel tijd kostten. Bijvoorbeeld bij de werving van de ouders van 0-4 jarige kinderen waren we ervan uit gegaan, dat de mensen telefonisch bereikbaar waren. Dat bleek in een aantal gevallen niet te kloppen, zodat we ook met antwoordkaarten zijn gaan werken. Dat kostte weer meer tijd. Ook werd ervan uitgegaan dat het bestaande voorlichtingsmateriaal toereikend zou zijn. Dat bleek veel te optimistisch, dus moest er nog voorlichtingsmateriaal ontwikkeld worden terwijl het project al liep. Dat hoort natuurlijk klaar te liggen bij de start. Verder kostte het benaderen van al die participerende organisaties meer tijd dan voorzien, vooral omdat de "sociale kaart" ontbrak. Welke organisaties er in aanmerking kwamen en wie de sleutelfiguren daarin waren moest nog worden uitgezocht."

Vrijwillige veiligheidsvoorlichters

Voor de voorlichting aan ouders van 0-4 jarigen zijn ruim 20 vrijwillige veiligheidsvoorlichters ingeschakeld, zogeheten VVV-ers. Een belangrijke reden om deze VVV-ers in te zetten was de wens om zoveel mogelijk ouders te bereiken. Met professionals (bijvoorbeeld wijkverpleegkundigen of medewerkers van kindercentra) was dit in veel mindere mate mogelijk geweest. De VVV-ers zijn geïnteresseerde mensen, zonder gerichte beroepsopleiding, die zelf kinderen of ruime ervaring met kinderen hebben. Zij hebben een voorbereidende scholing gekregen van 3 dagen, waar ruime aandacht is besteed aan het leiden van groepsgesprekken en het geven van voorlichting.

De VVV-ers hebben elk maximaal 12 voorlichtingsbijeenkomsten van 2 uur verzorgd voor ongeveer 8 ouders. De ouders hebben eerst van de Kruisvereniging een brief gekregen met algemene informatie over de veiligheidsbijeenkomsten. Daarna volgde een brief van de VVV-er met een aankondiging van een bijeenkomst. Kort daarop belde de VVV-er met de ouders, voor zover telefonisch bereikbaar, om hen persoonlijk uit te nodigen en om eventueel nog nadere informatie te geven. Op deze manier hoopte men alle ouders met 0-4 jarige kinderen te bereiken. Dankzij deze persoonlijke en intensieve manier van werven zijn veel meer ouders naar de voorlichtingsbijeenkomsten gekomen dan via de gebruikelijke manieren van werven. Een response van 50-70% vormde geen uitzondering. Het telefonisch contact was vaak doorslaggevend. De mensen vonden het leuk op deze persoonlijke manier benaderd te worden en hadden waardering voor de inzet van de VVV-er. Opvallend was, dat zowel vrouwen als mannen de bijeenkomsten bezochten, terwijl er op vergelijkbare professionele thema-avonden voornamelijk vrouwen verschenen.

Louisa: "In de groep VVV-ers waren vier vrouwen met een Turkse of Marokkaanse achtergrond. Deze vrouwen zijn bewust aangetrokken om hun landgenoten te bereiken. Al het wervingsmateriaal is ook in het Turks en Marokkaans vertaald. De samenwerking met deze VVV-sters vergde wel wat extra geduld en takt. Vermeldenswaardig vindt ze ook, dat vrouwen van Chinese afkomst in eerste instantie zijn vergeten, maar dat deze vrouwen via de begeleidster van hun taalles zelf contact hebben opgenomen met het VVV-project. Voor hen is vervolgens een aparte veiligheidsbijeenkomst in het Chinees gehouden.

In grote lijnen verliepen de veiligheidsbijeen-

kom
er h
liet z
dier z
te kr
blee
VVV
te w
sie a
er d
aan
niet
aspi
het
heic
koffi
spre
en f
vrie

De v
gele
in N
ers
niet
ter t
De i
geli
Dat
dier
hog
deze
verg
volg
zijn
is v
lout
beh
lich
Ma
nad
stel
men
ven
hele
vrijv

Wir

De
stae
198
ven
eval
voor
Lou
proj
hee
het
gen

komsten volgens een vast stramien. De VVV-er hield een korte inleiding, waarbij ze foto's liet zien van risico-situaties. Louisa: "De foto's dienden als hulpmiddel om de feiten op een rij te krijgen en als uitnodiging tot discussie. Dat bleek prima te werken." Vervolgens vroeg de VVV-er wat de ouders doen om deze situaties te voorkomen. Zo ontstond een groepsdiscussie aan de hand van de eigen ervaringen van de ouders. Het was hierbij de taak van de VVV-er de rode draad eruit te halen. Louisa: "Deze aanpak illustreert, dat veiligheidsvoorlichting niet meer zo sterk gericht is op technische aspecten en op veilige produkten, maar dat het vooral gaat om de gedragskant. Veiligheidsvoorlichters komen niet meer met een koffer met veilige spullen aanzetten, maar bespreken met de ouders hun dagelijks gedrag en hun houding ten opzichte van een kindvriendelijke omgeving."

De VVV-ers hebben een belangrijke bijdrage geleverd aan het succes van het experiment in Nijmegen. Volgens Louisa hebben de VVV-ers iets te bieden wat de professionals hen niet nadoen. Louisa: "Ze staan een stuk dichterbij de doelgroep. Dat is duidelijk gebleken. De mensen willen graag door mensen voorgelicht worden die zelf ook kinderen hebben. Dat geeft een veel grotere nabijheid. Bovendien hadden deze vrijwilligers een enorm hoge motivatie. Professionals kunnen dat op deze manier niet opbrengen. Dat is niet te vergelijken. Vrijwilligers werken niet altijd volgens de theorieën uit de boeken, maar ze zijn voor de doelgroep heel herkenbaar en dat is veel waard. Mensen zijn nu eenmaal niet louter rationeel en hebben daarom ook geen behoefte aan puntsgewijze, rationele voorlichting².

Maar het werken met vrijwilligers heeft ook nadelen. Je kunt geen harde eisen aan hen stellen. Afspraken worden niet altijd nagekomen, omdat aan andere zaken prioriteit gegeven wordt. Ook haken er relatief veel mensen helemaal af om dezelfde reden. Van de 28 vrijwilligers bij de start zijn er nu nog 22 over."

Winst

De evaluatie van het experiment "Nijmegen staat op veilig" is nog niet afgerond. Voorjaar 1989 zal het Nederlands Instituut voor Preventieve Gezondheidszorg (NIPG) met een evaluatierapport komen op basis van een voormeting en twee nametingen.

Louisa: "Maar in ieder geval is duidelijk dat dit project een schat aan ervaring en materiaal heeft opgeleverd, die zeker bruikbaar zijn bij het opzetten van nieuwe projecten. In Nijmegen had de Stichting Consument en Veilig-

heid de plannen van te voren niet klaar liggen. Alles, actieplan en deelplannen, is samen met de mensen van de diverse organisaties ontwikkeld. Achteraf bezien heeft deze werkwijze veel vertraging opgeleverd. Het lijkt me beter toch met een reëel plan te komen en dat vervolgens met de mensen ter plaatse op onderdelen bij te stellen en aan te passen. Het is echt gebleken dat actieplannen, draaiboeken en planningsschema's de ruggegraat van zo'n project vormen. Op basis van onze ervaringen kunnen we nu ook beter en concretere plannen voor volgende projecten."

Het experiment in Nijmegen heeft heel veel materiaal opgeleverd. Er zijn o.a. leskisten voor het basisonderwijs, video's, een themadoos voor migrantengroepen en folders gemaakt.

"Als je leuk stimulerend materiaal kunt laten zien", zegt Louisa, "pakken de mensen de initiatieven veel eerder op. Bovendien is bij de ontwikkeling van het materiaal deskundigheid uit het werkveld betrokken, waardoor het veld er ook beter mee uit de voeten kan."

Uit dit experiment is gebleken dat veiligheidsvoorlichting een blijvende betekenis kan krijgen. Louisa: "Veiligheidsvoorlichting wordt op deze manier ergens ingebed en krijgt een structurele plaats in vele organisaties. In bij-schoolingsprogramma's voor medewerkers bijvoorbeeld is veiligheidsvoorlichting een vanzelfsprekend onderdeel geworden. Dat vind ik echt een vooruitgang. Ook is in de loop van het project de samenwerking tussen allerlei organisaties verbeterd en het ziet er naar uit dat er ook in de toekomst meer samengewerkt zal worden.

Een ander duidelijk winstpunt is de grote respons bij deze aanpak. Nu de evaluatiegegevens nog afwachten, waaruit moet blijken of de ongevallen bij kinderen inderdaad zijn verminderd. Want daar gaat het tenslotte om!"

Noten

1. Voor een nadere toelichting op het gebruik van intermediairen in de voorlichting zie: *C. B. M. van Riel, Organisaties als intermediair bij overheidsvoorlichting*. In: *B. van Gent en J. Katus* (red.). *Voorlichting, theorieën, werkwijzen en terreinen*. Samson, Alphen aan den Rijn, 1984.

2. In het algemeen is er weinig bekend over het inschakelen van vrijwilligers in de voorlichting. Enige informatie is te vinden in: *J. de Walle-Sevenster, L. R. J. van den Beucken, N. G. Röling, Voorlichting aan achterstandsgroepen*. VUGA/Stichting Wetenschappelijk Onderzoek Konsumentenaangelegenheden, Den Haag/Wageningen, 1986.

Auteur

Ir. E. A. de Vries, THW Akademie Diedenoort, Churchillweg 68, 6706 AD, Wageningen.